
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2013 (год. XXII), ISSN 2367-8585

СТАТИИ

Димитър Кенанов

ВЛАСТ И ОБЩЕСТВО

В АНТОЛОГИЯТА „ЗЛАТОСТРУЙ“ НА ЦАР СИМЕОН ВЕЛИКИ

Dimitar Kenanov

POWER AND SOCIETY

IN KING SIMEON'S THE GREAT ANTHOLOGY „ZLATOSTRUJ“

В слово 43 на антологията „Златоструй“ се тълкува глава 13 от Посланието на св. ап. Павел до Римляни. В началото (13:1) се настоява за покорство пред носителите на властта и този поведенчески принцип е мото на авторския текст. Св. Йоан Златоуст следва апостолското убеждение, че Христос въвежда Своите закони не да разруши обществената взаимност и гражданския ред, а да ги укрепи, за да не избухват излишни и безполезна войни. Властта и обществото подобава да се намират в състояние на съподчинение и съгласие, в непрестанно придобиване и прилагане на християнските принципи за междуличностните отношения. Очевидно е, че цар Симеон Велики споделя идеята за идеална, просветена и единоначална християнска държава под покровителството на Бога и властта на благоверен земен цар, слуга Божу (Рим.13:4). Съгласието и съподчинението на поданиците се ръководи от върховния принцип на любовта – да обичаш ближния си, както самия себе си (по Мт. 22:37–39).

Ключови думи: „Златоструй“, Златоуст, превод, текстология

In oration 43, in the anthology “Zlatostruj” is interpreted chapter 13 of the epistle of St. apostle Paul to the people of Rome. In (13:1) obedience to the bearers of power is preached and this behavioral

principle is a motto for the author's text. St. John Chrysostom follows the apostle's belief that Christ introduces His laws not to destroy the social reciprocity and the civil order, but to strengthen them in order to prevent unnecessary and useless wars. It is normal the power and the society to be in a state of co obedience and consent, in constant obtaining and application of the Christian principles of the attitude between personalities. It is evident that king Simeon the Great shares the idea for an ideal, educated and undivided Christian state under the patronage of God and the power of pious earthly king, God's servant (Rom.13:4). The consent and co obedience of the nationals is guided by the supreme principle of love – you must love your neighbor as yourself (Matthew 22:37–39).

Keywords: „Zlatostruj“, Chrysostomos, translation, textology

В Цариград около 878 г. е изпратен Симеон, третият син на българския покръстител св. княз Борис-Михаил. Бъдещият княз, цар и покровител на книжовността, получава университетско образование в Магнаурската школа, където е възстановено изучаването на 7-те свободни изкуства (научно-образователни направления): диалектика, граматика, реторика, аритметика, геометрия, музика и астрономия. С увлечение Симеон е разгръщал ръкописните книги на духоносните писатели от IV–V век, сред които най-известен е св. Йоан Златоуст, епископ на Константинопол. Неговите мощи се намирили в църквата „Св. апостоли“. В подкуполното пространство на прочутия храм „Св. София“ са звучали неповторимите му по благодат, красноречие и гражданска смелост проповеди, типологически тълкувания, заради които към името Йоан стои почетното прозвище „Златоуст“. То за първи път е произнесено в Антиохия от изумена слушателка на проповедите, а на Халкидонския събор през V век титулът е официално признат. Овеществената светлина на златото е символ на божествената светлина, чието озарение излъчват Йоановите слова. Ето защо названието „Златоструй“ вярно отразява същината на Златоустовото слово. Определението намираме при св. Теодор Студит, който в оглашението си за св. и великата Пасхална Неделя с искрена реторичност възхвалява „златоустия наш отец Йоан“. В неговите проповеди думите надигат и спускат „златоструйни вълни“¹, текаат като река с преизобилие повече от водите на Нил.

Пълна със загадки е текстологията на Симеоновата антология „Златоструй”, която разкриваме подробно в други наши студии². Убедени сме, че непосредствено отражение на първообразния Симеонов „Златоструй” е само съставът с 45 слова с оглавление в тезиси, а изданието в България пергаменен „Златоструй” от XII век³ не е Симеоновият „Златоструй”, а е вторична антология, редактирана и препоредена в Киев или Полоцк. Достатъчно е да напомним, че в словото за жената хананейтянка ясно е положен руски социологически контекст с прибавяне на названията „руси”, „църква Руска”, „кривичи и вятичи” (балтославянски племена на север и югоизток от Полоцк)⁴. Тези извънредно ценни текстови места са видени, публикувани и коментирани от Измаил И. Срезневски и поставени сред данните, които доказват присъствие на руски редактор в пергаменния сборник. Сторено е правилно заключение: „Златоструят” от XII век е преправка на древния (т.е. основния извод на „Златоструя”). Прочее, можем да добавим уверено, че към този „древен извод” следва да се включи сборникът „Златоструй” от 45 слова, който е непосредствено отражение на първообразния Симеонов състав⁵ преди да бъде разширен след време от друг състав (още 93 поучения с продължаваща номерация⁶).

От „Златоструя” с 45 слова на първо място ще посочим три преписа – един е от Библиотеката на църквата „Св. София” „в Богоспасаемия град Полоцк” (XV век)⁷ и два са от Библиотеката на Супрасълския манастир (XVI и XVII век)⁸. Прибавеното в края на преписите „Слово на авва Макарий за излизането на човешката душа” сигурно е преведено също през X век във Велики Преслав⁹.

Без „Слово на авва Макарий...”, към тази група следва да бъдат включени Петербургският (Библиотека русской академии наук (БАН), 33.2.12) и Чудовският „Златоструй” (Государственный исторический музей (ГИМ)-Москва, Чуд.214) от XV в., който „съдържа само първата част от „Златоструя” – слова 1 до 45”, а слова 34 и 35 са поставени след слова 36, 37 и 38¹⁰.

След Оглавлението идва ред на предговора: „Присловие (Предисловие от самия христоролюбец) христоролюбив цар Симеон”. В слово 24 („За лъжливите пророци и учители и безбожните еретици”) е сторена обосновка за смисъла на титула „христоролюбец”. Всеки ревнител

на Св. Писание, щом винаги държи в сърцето и на ръцете си книгите свети, той е същински *христолюбец* по реченото от Христос съответствие за любовта към Него и спазването на Неговото слово (Йоан.14:23): **и паче трудолюбци Книгы любашеи. иже сѣхъ хсолюбци любаша бо Книгы, въ правдѣхъ хсолюбещъ прозываетъ сѣ. по глагомоу отъ Гѣ Вѣкы. Любаша бо Мѣ възлюбленъ бѣдетъ Оцемъ моимъ** (Йоан.14:21); **Любаша бо Мѣ въ законѣхъ Моимъ поучити сѣ имѣ днь и ношъ. гвѣхъ во бѣлїихъ и въ прочїихъ Книга**¹¹.

Основната херменевтична постановка и цел на системния сборник от „златоструйни“ беседи според „Присловие...“ е чрез творчеството на светителя Йоан Златоуст да се покажат предобразите на Новия Завет в съдържанието на Стария Завет. Тези взаимоотношения вътре, в строежа на Библията, доказват истинността на Христовото учение, което е спасителен изход от заблудите на езичеството. Ето защо според нас книгата „Златоструй“ с 45 слова е част от програмата на цар Симеон Велики (893–927), на първото поколение старобългарски и общославянски писатели да убедят славянобългарската общност с ум и сърце да се приобщи към християнската вяра в сложната обстановка след потушаването на езическия бунт, предвождан от Владимир Расате. Насилието се заменя с благодетта на проповедта, опряна на апостолския принцип за обезсилване на злото: *Не се оставяй да те надвива злото, но надвивай злото с добро*¹² (Рим. 12:21).

Добре известно е, че Златоустовата епоха е продължаващ в дълбочина преход от езичество към християнство и духовният опит от тогавашното време може да даде верни решения за съдбата на заварения обществен ред в българския път към християнска държавност. В „Златоструй“, в слово 43¹³, се тълкува глава 13 от споменатото Послание на св. ап. Павел до Римляни. Първото Павлово изречение (13:1) за покорство пред носителите на властта е мотоповеление за авторския текст на Йоан Златоуст: **Вѣсѣка душа властелѣ превладѣащїи да повинѣетъ сѣ / Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχοίσαις ὕλο τὰς σέσω**¹⁴. Още веднъж категоричното апостолско повеление се повтаря малко по-нататък с настояване то да се изпълнява като всеобщ дълг от миряни (**вѣлцѣмъ** / βιωτικοῖς) и клирици (**сѣшникѣ** и **чрънцѣмъ**). Дори за апостол или евангелист, за пророк или някой друг

повиновението не означава, че се разсипва благоверието (не бо расъспае се блговѣрїе повиновенїа). Казано е не само „покорявайте се”, но и „повинувайте се” – за верните това е благозаконие (блгозаконїе) от Бога при условие, че няма потискане или преследване на вярата. Затова апостолската заповед не означава непременно и безогледно преклоняване пред всеки властник. Бидейки разпоредител, неговата мисия е да бъде посредник и гарант за осъществяване на Божието устройство, т.е. на гражданския ред, който е функция на властта: и прѣваа бо правда таково блгозаконїе и мысль подобна вѣрныѣ. еже повелѣноу самоу соушоу Бгмъ. нѣ бо рече развѣи нѣ ѿт Бга. всака влѣка ѿт Бга поставленъ естъ. не же того глаю рече ни ѿ князѣи всѣ мѣстѣ. словѣ ми естъ нѣ. нѣ ѿ самой вещи, еже бо властѣ быти. и овѣмъ власти, онѣмъ же обладамо быти. того дѣла да не метѣ са миръ. ни да колеблет са акы волна сѣмо и онамо матоуши са. Бжїа бо то премѣдрости дѣло естъ. гла того дѣла рече. нѣ бо княза развѣи ѿт Бга. нѣ о вещи бесѣдоуѣ гла. нѣ бо власти развѣи ѿт Бга (Рим. 13:1). сѣшїа бо власти ѿт Бга оучинены соу (Л. 259а)¹⁵. Не всеки отделен началник (всака влѣка) и разпоредител с властта е поставен лично от Бога – Негово установление е самото състояние *власт* (самои вещи, еже бо властѣ; сѣшїа бо власти ѿт Бга оучинены соу). За изяснителен пример се взема реченото в Писанието: ѿ Гѣ // причетоваѣ са жена мѣжи (Притч. 19: 14). Тук премѣдрият предизобразява брака като благословено от Бога тайнство, но бракосъчетаването е лично решение и не всякога Бог съчетава мъжа и жената. Затова мнозина се женят по страстната си воля – на зло, а не по закона на брака (според Притч. 19:14 и Мт. 19:4-5) и тяхното съчетаване не е по Божие благословение: **Ико женитвоу Бгъ сътвориъ** (τι τὸν γάμον ὁ Θεὸς ἐποίησεν. PG. 60.615). **не іакоже когожаго женаща са самъ съчта** (οὐχ τι ἕκαστον συνιόντα γυναικὶ αὐτὸς συνάλπει). **видимъ бо многы на злѣ женаща са** (καὶ γὰρ ὀρθῶμεν πολλοὺς ἐπὶ κακῶ, καὶ οὐ νόμῳ γάμου). **да тѣмъ не можѣ нареши того ѿт Бга** (καὶ οὐκ ἂν τῷ Θεῷ τοῦτο λογισάμεθα). **тѣ еже са глааше. сътворивъ ѿт начака мѣжа и женоу. и рече сего дѣла остави члкъ ѿтца и мтръ свою прилѣпи са** (προσκολληθήσεται) **женѣ свои** (Мт. 19:4-5). **се же и онъ премѣдрии сказаа глаше** (Л. 259б).

Прочее, системното обществено устройство е част от цялото Мироздание и като него се крепи върху здравата основа на съгласието чрез съподчинение между отделните елементи и затова с възможната си категоричност св. Йоан Златоуст заявява, че Христос въвежда Своите закони не да разруши обществената взаимност и гражданския ред, а да ги укрепи, за да не избухнат излишни и безпозлезни войни, достатъчни са напастите, нанасяни заради истината (ДОВАѢ БО НАМЪ НАНОСИМЫА НАПАСТИ ИСТИНЫ ДѢЛА. л. 259а): **ИАКО НЕ РАССЫПАНІА БО ОБЩАГО ЖИТІА. ХСЪ СВОИ ЗАКОНЪ ВНЕСЛЪ НА ОУНШЕЕ ИСПРАВЛЕНІЕ НАКАЗАА. НЕ ОБЛИШЪ РАТИ ПРИИМАТИ НЕОУСПѢШНЫ** (л. 258б-259а)¹⁶.

Равенството (точечество) води до разпри (много рати внесло), затова подчинението на едни пред други е всеобщ закон Господен (сътворилъ повиновеніа): **ИАКО О МОУЖИ И О ЖЕНѢ. И ОТРОЧАТИ. И О ОУТЦИ, И О ЗЪНШИ. И О РАВѢ, И О СВОБОНѢ, И О СТАРѢШИЕНСТВѢ, И О МЕНШИНѢ, И О ОУЧТЛИ. И О ОУЧНЦѢ.** Чудни са междуполовите, вътрешнородовите и съсловните съотношения при хората, но те се наблюдават и в строежа на сътвореното човешко тяло: **И ВЪ ТѢЛЕСИ БО ТОЖЕ СЪТВОРИЛЪ ЕСТЬ. И ТОУ БО НЕ ВСЕ РАВНО СЪТВОРИЛЪ ЕСТЬ. НЪ ОВЪ МНѢ, ОВЪ ОУНЕЕ. И ВЪ ОУДѢ. ОВЪ ВЛАСТЕЛИ СЪТВОРИЛЪ, ОВЪ ВЛАДОМЫ.** Така е в природата – пчелите, жеравите (жаравехъ), стадата на дивите овце (въ стадѣ дивіи овещь), рибите в морето – **РЫБЫ ВЪ СЛѢЪ ЕДИНОА ХОДАА.** акы по воеводѣ. Неразличието (безвѣстіе), т. е. безначалието навсякъде е зло и поражда метежи: **(НЕВОНЪ БЕЗВѢСТІЕ ВЕЗѢ ЗЛО ЕСТЬ. И МАТЕЖА НАЧАТОКЪ).** Ето защо, *който се съпротивлява на властта, той се противи на Божието законодателно учение / тѣ же противлаа са власти. бжїю оученію противит са* (Рим. 13:2).

Св. Йоан Златоуст предусеща възможния смут от буквалното прилагане на апостолските повеления от страна на верните. Те могат да не разчетат правилно ценностната опозиция между *върховната цел* на християнина да заслужи приживе, да предвкуси царството Небесно и *препятствията* от изпълняването на дълга пред царството на земята с неговия владетел (особено ако е езичник). В контекста на подобни опасения е обясним емоционалният възклик за Павловия благодатен порой от убеждаващи разсъждения и поведенски решения (**Видиши ли камо ти възнесе вещь. и чимъ оусътра-**

шилъ. и како оуказалъ по дългоу бывающе). Верните не бива да се чувстват прокудени или пренебрегнати за царството Небесно, тъй като чрез антиномичната логика св. апостол ги наставлява в любов към Бога чрез дълга към князете: **да не глють вѣрнійи іако прокоужа/ /еши ны и небрѣгомы ны твориши. хотащій цѣтва не наго насладити са. князе повиноваа оуказаетъ. ни не князе. нѣ Бви пакы повиноваа глетъ. Того бо послоушаа покараетъ са симъ. нѣ не глетъ тако іако Бга послоушае. послоушааи княза нѣ соупротивныа страши. и съ испытаніе оустрашаетъ а гла. іако не послоушааи сего Бви противлаетъ са. възаконившемоу тако** (л. 259б-260а).

Отново се прави уговорката за св. ап. Павел, който усърдно настоява, че покорността пред гражданската власт на князете не е по любов, а по силата на обществения дълг: **и се тѣшитъ са възѣ оуказати. іако не любовію послоушаи ихъ. нѣ по дългоу.** По този начин неверните властници се привличат към благоверие, а верните – към законопослушание: **тако бо и невѣрныа княза паче привлачій, къ бгговѣрію. и вѣрныа в' послоушаніе. не срамлаи бо са рече. о тако повиновеніи. небонѣ Бгъ тако възаконилъ.**

В същината на апостолското предупреждение противлающійи бо са собѣ соу пріемлю (Рим. 13:2) се провижда (знаменаа) налагането на тежка и неотменима отсъда от прогневения Бог за всеки, който пренебрегва и отхвърля властта като организиращ битиен принцип: **и сѣло бо мѣчителъ естъ о небрегоущіи. не просто бо та казни непослоушающа. нѣ и сѣло вел'ми. и не изме бо тебе никто противаша са. нѣ и от члкъ лютоу казнѣ пріимеши. и никто не поможѣ ти. и Бга вещьми разгнѣваеши.** След като се показва решително ползата от страха, както забелязва св. Йоан Златоуст, в посланието постепенно се променя наставническият подход чрез спокойно по интонация уточняващо разсъждение: **кнази бо не соу стра добры дѣло, нѣ злы / началниците не са страшни за добрите дела, а за лошите** (Рим.13:3). И понеже вече е сторил дълбока рана (язвоу), сега св. ап. Павел, в стремежа си да отслаби напрежението, като благосклонен изкусен лекар налага билки (акы хытръ врачъ быліе кротокъ прилагаа) и утешава: **почто са боиши почто трѣпешеши. не прети бо творащемоу добре. ни страха твори дрѣжаще//моу добродѣтель. тѣ же и прирече, хошеши ли не боати**

са власти. то да твориши доброе, и прїимеши хвалоу ѿ неа (Рим. 13:2). видиши ли како ти естъ приближити къ князю. оуказавъ и похвали прѣсѣдащаго. Бжїи бо ти естъ слоуга на доброе (Рим. 13:4). тол'ма бо далече естъ. оустрашити рече іако и хвали. тол'ма далече естъ. възбраненїе доброе твори. егда и похвалника и имаши и помощника. да почто не повинуеши са. небонъ и еше оудобѣшоу ти твори доброую дѣтель. злыа мча. добры же добро твора. и честь. и воли Бжїи поспѣшаа. тѣмъ же и слзгоу его нарече. обое ѿ такоуеи вещи (л. 260а-б).

В този контекст става ясно, че постановено от Бога е да се осъществява съдействие и единство между проповедник и властник – когато единият (азъ) препоръчва целомъдрието, обявява се срещу хищничеството, тогава другият (онъ) изказва целомъдрието чрез закона, съди грабителя: Смотри азъ сказаю ти о цѣломдрїи. тогѡ бо дѣла онъ глетъ закона дѣла. іако не достой мѡжоу обидѣти и грабити. а онъ о томъ же сѣди соудъ. тѣмъ же споспѣшникъ на естъ и помощникъ. и ѿт Бга на то посланъ. обое ѿ такоуеи вещи. И тук св. Йоан Златоуст назовава причинителя на страха човешки, който се поражда при вършене на зло не от носещия меч властник, а от нашето лукавство: аще ли злое твориши и бои са (Рим. 13:4). тѣмъ же не князь твори стра. нъ наша злобъ / οὐκ ἄρα ὁ ἄρχων ποιεῖ τὸν φόβον, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα πονηρία (PG. 60.616). Започнатият апостолски цитат (аще ли злое твориши и бои са) е продължен (не безоума бо мечъ носитъ) с пространни тълкувания. В края им са открити две общности. В едната от тях са хора, които последват веднага добродетелта с князете си, а в другата са онези, чиито души не могат да се просветят с учителни слова, а чрез страх и почести: не безоума бо мечъ носи (Рим. 13:4). видиши ли како ти приставилъ и въ ороужїи. акы грѣда война съгрѣшающїи, Бжїи бо слоуга естъ мьста творащемоу злое (Рим. 13:4). нъ да не паку оуслышавъ моукы и казни. и меча ѿтскочиши, паку рече, іако Бжїи законъ и скончевае. что бо аще са не разоумѣе. нъ Бгъ тако оучинилъ. аще бо и моуча и казна. нъ слоуга естъ мьста доброую дѣтель. а злобъ ѿтго/на емоу же Бгъ хоще. да почто са противлаеши емоу. а толико добро носашоу, и поу творащоу (προοδοιοῦντι) тобѣ. небонъ и мнози прѣвїе князь дѣла доброудѣтель сътворша. послаже же страха дѣла Бжїа. до большїи боудѣша,

ІАКОЖЕ НАСТОАЩАА ЖЬМОУ[†]. ПРИГОТОВАА ИБО ДШОУ МНОГЫ СТРАХО[†] И ЧТЪМИ. ІАКО ДА БОУДОУТЬ СЛЪЧАЮЩАА СА. ВЪ СЛОВЕСИ ОУЧЕНІА ПО ЛѢПОТѢ (εἰκότως) СЛОУГА БО НАРЕЧЕНЪ ЕСТЬ (л. 260б-261а).

Към страха от гнева на властника св. ап. Павел добавя ново основание за подчиняване – съвестта¹⁷: ТѢ[†] ЖЕ ПОУЖА ЕСТЬ ПОВИНОВАТИ СА. НЕ ТЪЧІЮ ЗА ГНѢВЪ НЪ[†] И ЗА СЪВѢСТЬ / διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀργὴν, ἀλλὶ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν (Рим. 13:5) (PG. 60.617). За да съсредоточи вниманието на възприемателите, благодатният златоречив вития внася емоционално раздвижване с реторическото повторително питане: **ТО ЧТО ЕСТЬ ТЪЧІЮ НЕ ГНѢВА ДѢЛА**. В отговора накратко се припомнят казаните вече твърдения – неповинението е противене на Бога, навличане на зло по Негово допущение и от властниците (**ІАКО ЗЛО СОВѢ ПРИОБРѢТАЕШИ ОУТ БГА И ОУТ КНАЗЪ**). Освен по тези обстоятелства, неподчиняването е недопустимо и заради градивната, устройтелната и благодетелната мисия на владетеля и съвластниците му. Безсъвестно и неблагодарно е да не им се повинуваш, защото без тях всичко в този свят се разсипва и разпада. Няма да има градове и села, домове и тържища, силните ще поглъщат по-слабите: **НЪ[†] И ІАКО О ВЕЛИЦЕ БЛГТЬ** (εὐεργέτης) **ТИ БЫВАЕ[†]. И РАСХОДА[†] СТРОЕНІА ЖИТѢЙСКАГО** (οἰκονομίας πολιτικῆς). **НЕБОНО И МНОГО ДОБРО БЫВАЕ[†] СИМИ КНАЗИ. АЩЕ БО КНАЗА НЕ БОУДЕ[†] ТО ВСЕ РАСЪСЫПЛЕТ СА. ДА НИ ГРА[†] НИ ВСИ. НИ ДОМЪ НИ ТРЪГЪ НІ ИНО НИЧТО[†] НЕ ОСТАНЕ[†], НЪ[†] ВСЕ РАССЫПЛЕТ СА. СИЛНЫ[†] НЕМОЩНЫА ПОЖИРАЮЩИМЪ. ТѢМ[†] ЖЕ АЩЕ НЕ БЫ БЫЛО НИКОЕГО ЖЕ ГНѢВА ОСЛОУШАЮЩЕ СА. ТО И ТАКО БЫ ДОСТААЛО ПОВИНОВАТИ СА. ДА НЕ МНИ[†] БОУДЕШИ БЕЗЪМЕНЪ И НЕПОКОРИВЪ. ДОБРО ДѢЛАЮЩЕМОУ.**

С нуждата от средства, с които властниците да поддържат реда и мира в обществото, се обосновава задължителната тегиба да се плащат данъци: **ТОГО БО РА[†] РЕЧЕ И ДАНИ ДАЕТЕ. СЛОУГЫ БО СОУ[†] БЖІА** (срв. Лк. 22:25-27). **В' ТО САМОПРЕТРЫПѢВАЮЩЕ** / διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε, φησί. Θεοῦ γὰρ εἰσι λειτουργοὶ, εἰς τοῦτο αὐτὸ προσκαρτεροῦντες (Рим. 13:6). Не се изброяват всички благоденяния (**ОСТАВИВЪ РЕЦИ БЛГОДѢАНІА**) на властниците, заради които се налага да се пълни държавната хазна. Предостатъчно признание за осъзната необходимост от данъци и изчерпващо доказа-

телство е действащият процес на плащанията (сѣ единѣ все оуказаетъ. якоже бо прѣемлеша отъ него. то не самъ ли сви//дѣтельствоваша мѣзюу емоу даа (μισθὸν αὐτῷ τελῶν); л. 261а-б). Св. Йоан Златоуст се удивлява на апостолската мъдрост и благоразумие да разиска тежките по обем разплащания с държавата и да ги представи убедително като общополезно обгрижване (προνοίας)¹⁸: **вижъ премдрѣ и разоумѣ блженаго Павла. еже бо бѣаше много тажко сѣще тажаніе данное. то знаменіе твори поможеніа ихъ /** ра σοφίαν καὶ σύνεσιν τοῦ μακαρίου Παύλου. γὰρ ἐδῶκει φορτικὸν εἶναι καὶ παχθῆς τὸ τῶν ἀπαιτήσεων, τοῦτο δείγμα ποιεῖται τῆς αὐτῶν προνοίας.

Същите съдържателни мотиви сега се отнасят пряко към особата на царя (βασιλεῖ) чрез въпросително-възклицателния преход, носен от два наслагващи се реторически въпроса: **почто бо дани даѣ царю. не якоже ли помагающоу и застоупающоу. мѣзюу дающе за поможеніа дѣлаа /** διὰ τί γὰρ, φησὶ, φόρους δίδομεν βασιλεῖ; οὐχ ὡς προνοοῦντι, οὐχ ὡς προϊσταμένσ мισθὸν τελοῦντες κηδεμονίας. Сторен е обзор с прибавки на досегашните апостолски доводи за ползата от обществената издръжка на облечените във власт длъжностни лица. Това става по обща воля (общою волю всѣ / κοινῇ γνώμῃ πάντων) заради тяхната отдаденост на държавните дела: **изволило са испрѣва князе крѣмимѣ быти нами. яко о свое неврѣгоуше. а по обѣщїи о вещи стоатъ, и на то трѣдѣ свои дають /** ἔδοξε τοὺς ἄρχοντας τρέφεσθαι παρ' ἡμῶν, τι τῶν οἰκείων ἀμελοῦντες, τῶν κοινῶν κῶδονται πραγμάτων, καὶ εἰς ταῦτα τῆν σχολῆν ἀναλίσκουσιν. Те осигуряват благого на мира по веление на Бога, бидейки негови служители. На тях им се дължи не само повиновение – за тях следва да се отправят молитви, както настоява св. апостол Павел в друго послание: **яко да насладиши са мира. того бо дѣлаа и въ друзѣи епистолїи. не тѣчию повиновати са, нѣ и матвоу творити за на вели. оуказаа и то общъ прибытокъ. и прирече, да кроткымъ безъ говора житїемъ живѣ /** πὼς ἀπολαύης εἰρήνης. διή τοῦτο καὶ ἐν ἐτέρᾳ ἐπιστολῇ οὐ μόνον ὑποτάσσεσθαι, ἀλλὰ καὶ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν κελεύει· καὶ δεικνὺς κάκεῖ τὸ κέρδος κοινὸν, ἐπήγαγεν· Ἴνα ἡρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν (1 Тим. 2:2).

Властниците съдействат за устроението на днешния живот (ниѣшнаго житїа), с оръжие прогонват враговете (ратники), потушават всички метежи. Неуместно е да се говори, че някой злоупотребява с властта, след като по благочинното устроение се вижда премъдростта на изначален законодател: **НЕ ЖЕ МИ Р'ЦИ СЕГО, ДА АЩЕ КНАЖЕ//НІЕ КТО ЗЛѢ ДРЪЖИТЬ. НЪ ОУЧЕНІА МИ ВѢЖЬ ОУКРАШЕНІА. И МНОГО ПРЕМДРѢТЬ ОУЗРИШИ. ВЪЗАКОНИВШАГО ТО ИСПРѢВА** / μη γάρ μοι τοῦτο εἴπῃς, εἴ τις κακῶς τῷ πράγματι κέχρηται, ἀλλ' αὐτὰς βλέπε τῆς διατάξεως τὴν εὐκοσμίαν, καὶ τὴν πολλὴν ὄψει τοῦ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς νομοθετήσαντος σοφίαν (л. 261б-262а; РГ. 60.618).

Съдържателният контекст предполага вписването на знаменателното апостолско изречение за въздаване на всички дългове (Рим. 13:7-8): **ВЪЗДАДИТЕ ЖЕ ВСѢ ДЛЪГЫ. ЕМОУ ЖЕ ОУРОКЫ ОУРОКЪ. ЕМОУ ЖЕ ДАНЬ. ЕМОУ ЖЕ СТРАД. ЕМОУ ЖЕ ЧЕСТЬ. НИКОМОУ ЖЕ НИЧИМ' ЖЕ ДЛЪЖНИ СЪЩЕ. НЪ ЕЖЕ ДРОУГЪ ДРОУГА ЛЮБИТИ** / ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον τῷ τὸ τέλος. τὸ τέλος. τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον. τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν. μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν. Заетата поведенска позиция е положена и съответства изцяло на отговора, който Иисус Христос дава на изкушаващите Го лукави съгледвачи: *преструвайки се за праведни, те се стремят да Го уловят в някоя дума, та да Го предадат на началството и властта управителя. И Го запитаха, думайки: Учителю, знаем, че право говориш и учиш и не гледаш на лице, но истински поучавах на път Божий; позволено ли е нам да даваме данък кесарю, или не? А Той, като разбра лукавството им, рече им: що Ме изкушавате? Покажете Ми един динарий: чий образ и надпис има? Те отговориха: на кесаря. Той им рече: отдайте, прочее, кесаревото кесарю, а Божието Богу* (Лк. 20:20-25).

Правовите названия **оурокъ** / φόρος и **дань**/ τέλος се отнасят за преките и косвени налози (**длъгы**)¹⁹ от времевия период, в който живее св. ап. Павел. При него, поради неизменна взаимосвързаност, основанията на понятието *дълг* (ὀφειλή, **длъгъ**) се разполагат в ценностното пространство на етическите категории *страх* и *чест*, т.е. *страхопочитание*, *любов към ближния* (заповед Божия и добродетел с неизчерпаема пълнота)²⁰. Ако по-горе в посланието (Рим. 13:4) *страхът* човешки е следствие от злодействия, сега смисълът

му е съотнесен с уважението и почитта. Цялата тази палитра от дълбоки и сложни психологически състояния е съпреживяна и видяна от св. Йоан Златоуст: **единаче тѣ са дрѣжитъ. не злато имъ точію велѣ даати. нѣ честь и стрѣ.** како выше глахъ. не хоцеша ли боати са власти доброе творити (Рим. 13:3). а **зѣ глетъ, въздадите стрѣ,** продлъженою чести гла. не бо выше. рече стрѣ, иже от злыа съвѣсти (Рим. 13:4). и не рече дадите нѣ и въз/да/дите, и длѣгъ приложиа. не даромъ бо даеши твора. длѣгъ бо естъ. аще и не твориши его. и акы непослошавъ казнь пріимеши / ἔτι τῶν αὐτῶν ἔχεται, οὐ χρήματα μόνον κελεύων αὐτοῖς τελεῖν, ἀλλὰ καὶ τιμὴν καὶ φόβον. Καὶ πῶς ἀνωτέρω λέγων, Θέλεις μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ· ἐνταῦθα λέγει, Ἀπόδοτε τὸν φόβον; Τὴν ἐπιτεταμένην λέγων τιμὴν, οὐ τὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ συνειδότος ὄβον, ὃν ἀνωτέρω ηνίζατο. Καὶ οὐδὲ εἶπε, Δότε, ἀλλ', Ἀπόδοτε, καὶ τὰς ὀφειλάς προσέθηκεν· οὐδὲ γὰρ χαρίζη τοῦτο ποιῶν· ὀφειλή γάρ ἐστι τὸ πρᾶγμα, κἂν μὴ πράττης αὐτὸ, ἀγνώμονος ὑποστήση δίκην. Не е унижение формалната, т. е. протоколната почит – в присъствието на властник да станеш прав и да откриеш главата си: **не же ими и іако хоудъ бываеши. и от своеа мдрѣти отпашіи.** аще бо князю миноующю възстаеши. и аще противю емоу главоу си открьеши / μή δὴ νομίσης ἐξευτελιζεσθαι καὶ παραβλάπτεσθαι πρὸς τὸ τῆς οἰκειάς φιλοσοφίας ἀξίωμα, ἂν ἄρχοντος παρόντος ὑπαναστήσῃ, ἂν τὴν κίφαλήν ἀποκαλῶψῃς.

Към законопослушание св. апостол е призовавал при езически управници, в по-голяма степен този призив е задължителен, когато властниците са християни. Ако някой смята, че му се полага нещо повече, не бива да забравя, че е странник и пришлец – славата ще се яви, щом има живот в Христа, при Неговото второ пришествие: **аще бо тогда поганѣ сѣщѣ княземъ. ти такое възакониа. то велми пѣнна доитъ от вѣрныи бывати томъ.** аще ли глаши іако тѣ паче порочень еси. то звѣжь іако нѣ ти врѣма странникъ бо еси и пришлецъ (Пс. 38:13). **вѣдѣ же врѣма.** егда славиши іавиши са вѣсѣ. нѣ не нынѣ въ животѣ твоємъ съкровень бо е съ Хмъ въ Бсѣ:~ И егда же Хс̄ іавит са въ славѣ. тогда и вы іавите са въ славѣ (Кол. 3:3-4). да не иши оубо въ сѣ житіи временнѣмъ възаніи²¹ / εἰ γὰρ Ἑλλήνων

ὄντων τότε τῶν ἀρχόντων ταῦτα ἐνομοθέτησε, πολλῶ μᾶλλον νῦν ἐπὶ τῶν πιστῶν τοῦτο γίνεσθαι χρή. Εἰ δὲ λέγεις, τι σὺ μείζονα ἐμπεπίστευσαι, μάθε τι οὐκ ἔστι σου νῦν ὁ καιρός· ξένος γὰρ εἶ καὶ παρεπίδημος, Ἔσται καιρός, τε λαμπρότερος πάντων φανήσῃ· νῦν ἡ ζωὴ σου κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. Μὴ ζητεῖ τοίνυν ἐν τῷ ἐπικήρῳ τούτῳ βίω τὴν ἀμοιβήν.

Не е недостойно за благородството да се застане със страх пред княза, който по воля Божия така проявява силата си – продължава да разсъждава св. Йоан Златоуст: **аще бо и лouchи ти ca cъ страхомъ стати прѣ княземъ. то не мни яко недостойно ѣ твоего блгородѣа** / ἀλλὰ κἄν μετὰ φόβου παρεστάναι δέη τῷ ἄρχοντι, μὴ νομίσης ἀνάξιον εἶναι τοῦτο τῆς σῆς εὐγενείας. Ὁ Θεὸς γὰρ οὕτω βούλεται, ἵνα ὁ ἄρχων ὁ παρ' αὐτοῦ τυπωθεὶς τὴν οἰκείαν ἰσχὺν ἔχῃ. Щом дори невинният (**cъвѣдыи до себе ничтоже злѣ**) изпитва страх да стои предъ съдията и след това се прославя, то колко повече злодеецът е обзет от страха. Унижение е да не изпитваш страхопочитание, което може да преобрази дори неверен княз така, че да прослави Господа: **не от чести бо хощдостъ бываѣ. нѣ от нечестїа. и князь чюдит ca вещьми. и тѣ прослави твоего влѣкочу. аще бо и невѣренъ есть** / οὐδὲ γὰρ ἐκ τοῦ τιμᾶν τὸ ἐξευτελίζεσθαι γίνεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ τιμᾶζειν· καὶ ὁ ἄρχων δέ σε θαυμάσεται μειζόνως, καὶ δοξάσει σου τὸν Δεσπότην ἐντεῦθεν, κἄν ἄλιστος ἦ.

На оставащите страници като гълкувание на **нѣ еже другѣ другѣа любити** (Рим.13:8) и на следващата част от посланието (Рим.13:8-10) заедно със св. ап. Павел с преблагодатно вдъхновение св. Йоан Златоуст изрича от дълбините на сърцето си венценосна похвала към майката на всички добродетели – любовта към ближния и Бога. Текстът (вж. *Приложение*) е обнизан с много препратки към места и събития от Свещеното Писание.

В завършека на цялото слово повиновението е посочено за поведенско състояние, без което Бог не дарява човека с любовта Си и не му отваря дверите на Своя дом. Социалната деятелност в пределите на Божиите закони подготвя народностните общности да застанат от почетната дясна страна до Бога, да се явят славни (**въ славѣ**)²², щом настъпи вечното Царство небесно след края на

историята. Властта и обществото подобава да се намират в състояние на съподчинение и съгласие, в непрестанно придобиване и прилагане на християнските принципи за междуличностните отношения. В тази насока са работили съвременниците и сподвижниците на цар Симеон Велики – св. Климент Охридски, св. Наум Охридски, св. Йоан Екзарх Български, епископ Константин Преславски, мних и презвитер Григорий и др. В тяхното преводаческо и творческо дело могат да се открият много примери в подкрепа на Симеоновата програма за прегръщане на християнството убедено, с цял ум и цяло сърце. Убеждението е волево пространство, което не се прекрачва през Симеоновия „Златен век“ независимо от възможното неразбиране и дори скрита опозиция на някои обществени среди. За това загатва еп. Константин Преславски в заключението на една от неделните си беседи (№ 43), когато наставлява за любовта към Бога: **речеть же ми нѣкъто оуть васъ. то не любимъ лї Па. вѣдѣ же и азъ іако любитѣ. но поноуждаѣхъ вѣ. да большьми вѣзлюбите. вѣдѣ же іако тажккъ вѣ іемь. по вса недѣла къ вамъ бесѣдоуѣа. нъ не останоу са дондеже добрѣше боудете**²³.

Очевидно е, че цар Симеон Велики споделя очертаните от св. ап. Павел и св. Йоан Златоуст измерения на идеалната, просветената и единоначалната християнска държава под покровителството на Бога и властта на благоверен земен цар, слуга Божи (Рим. 13:4). Съгласието и съподчинението на поданиците се ръководи от върховния принцип на любовта – да обичаш ближния си, както самия себе си (по Мт. 22:37-39).

В контекста на нашето разногласо време изучаването на проблема *власт и общество* през Симеоновата епоха може да преоткрие извечните, верните ориентири за поведението на днешните властници и на нас самите, ако всички заедно пожелаем да вървим към себе си чрез повеленията на Христовото законодателство за съграждане не на враждуваща, а на добруваща България.

ИЗ СЛОВОТО НА СВ. ЙОАН ЗЛАТОУСТ

ОТ ПОСЛАНИЕА. ІАЖЕ К РИМЛЯНО^Ѡ ОТ СЛОВА .КД. СЛѠ .МГ.

<...> ТО НИЧИМ' ЖЕ НЕ БОУДЕТЕ ДЛЪЖНИ. НЪ ЕЖЕ ДРОУГЪ ДРОУГА ЛЮБИТИ (Рим.13:8). [св. ап. Павел] ПАКЫ КЪМ МТРИ ВСѢХЪ ДОБРЫХЪ ПРИБѢГАЕ. И ОУЧТАВНИЦЮ РЕЧЕНЫ. И ТВОР'ЦЮ ВСАКЫА ДОБРЫА ДѢТЕЛИ. И ТОИ ДЛЪЖНИЦИ БЫТИ. НЕ ТАКО ІАКОЖЕ И ДАНЬ. ИЛИ ІАКОЖЕ ОУРОКЪ, НЪ ВИНΟΥ. НИКОЛИЖЕ НЕ ВЕЛИТЬ ТВОЕА ОУДААТИ. НЪ ПАЧЕ ВЪЗААТІ Ю ПРНО ВЕЛІ, НЕ КОНЧЕВАЮЩЕ. НЪ ПРНО ДЛЪЖНИ БЫТИ ТАКЪ БО ЕСТЬ ДЛЪГЪ ДААТИ. И ПРНО ДЛЪЖНОУ БЫТИ. РЕКЫИ БО КАКО ДОСТОИ ЛЮБИТИ. И ПРИБЫТОКЪ ІАВЛАЕ, ГЛА ЛЮБАИ БО ДРОУГА ЗАКОНЪ ИСКОНЧАЕ (Рим. 13:8). НЕ БО МНІИ СЕГО ДАРА СОУША. НЕБОНЪ И ТО ДЛЪГЪ. ДЛЪЖЕНЪ БО ЕСИ БРАТОУ ЛЮБОВІЮ ЗА ОУЖИЧЬСТВА ДѢЛА ДХВНАГО. НЕЖЕ СИМЪ ТОЧІЮ. НЪ АКЫ ОУДОВЕ САМИ СОБѢ ЕСМЪ. АЩЕ ЛИ БО НЫ ТА ОСТАВИ ТО ВСЕ НЫ РАС'СЫПЛЕ СА. // ЛЮБОВІЮ БРАТА, АЩЕ БО ОТ ЛЮБВЕ ЕГО ТОЛИКО ПРИОБРѢТАЕШИ. ІАКОЖЕ ВСЪ ЗАКОНЪ СКОНЧАТИ. ТО ДЛЪЖЕ/НЪ/ ЕМОУ ЕСИ ЛЮБОВЬ ДОБРОУ ПРІЕМЛА ОТ НЕГО²⁴. И ЗѢ БО БѢДИ ТА ОБЩЕВАТИ СА ЛЮБВИ. А НЕОБЩЕВАЮЩИ СА НЕНАВИДИ. ЧЛЪСКА БО ЗАВИСТЬ. И НЕНАВИСТЬ ПЪНА Е. А БЖІА ВСАКОА ЗЛОБЫ КРОМЪ ЕСТЬ. ТѢ ЖЕ ОБЕЩНИКЪ ИЩЕТЬ ЛЮБВЕ. ЛЮБАИ БО СА РЕ СЪ ИНОЮ. И ІЗЪ ТА ВЪЗЛЮБЛЮ БОЛ'ШИМЪ (Йоан. 14:21). ВИДИШИ ЛИ СѢЛО ХОТАЩАГО СЛОВЕСА. АЩЕ БО ЛЮБИШИ ЛЮБИМЫ ИНОЮ. ТО ТОГА И ІЗЪ НАМНЮ СА ЛЮБИ ТОВОЮ. СѢЛО БО ХОЩЕ СПЕСЕНІЮ НАШЕМОУ. СЕ БО ИСПРЪВА ПОКАЗАЛЪ ЕГА ЧКА СЪЗА. ПОСЛОУШАИ БО ЧТО РЕЧЕ СЪТВОРИ ЧКА ПО ОБРАЗУ НАШЕМОУ (Бит. 1:26). И ПАКЫ СЪТВОРИМЪ ПОМОЩЬ ЕМОУ. НЕ БО ЕСТЬ ДОБРО ЕДИНОМОУ ЕМЪ БЫТИ (Бит. 2:18). И ЕГА И СЪ БЕЗАКОН'НОВА ТО ПАКЫ ПОПРЕТИ. НЪ ВИЖЪ КАКО КРОТЪКЪ, НЕ РЕЧЕ СКВРЪНИЧЕ, И ВСѢ СКВРЪНЕНЪ. ТОЛИКО ДОБРО ПРІИМЪ. ПО ВСЕ ТОМЪ ДІАВОЛОВИ ВѢРОУ ЕМЛЕШИ. И БЛГТА ОСТАВИВЪ, ТИ ЗЛАГО БѢСА ПОСЛОУШАЛЪ ЕСИ. НЪ ЧТО РЕЧЕ, КТО ТИ РЕЧЕ ІАКО НАГЪ ЕСИ. АЩЕ НЕ БЫ ОТ ДРѢВА ТОГО ІАЛЪ. ЕГО ЖЕ ТИ ЗАПОВѢДА НЕ ІАСТИ, ОТ ТОГО ІАЛЪ ЕСИ (Бит. 3:11). ІАКОЖЕ СЕ ОУТЦЪ КЪ ОУТРОЧАТИ ПОВЕЛѢВАА НЕ ІАТИ СА ЗА НОЖЬ. ЧТОЖЕ ОСЛОУШАВ'ША СА И ОУБОШЕ СА. ГЛЕТЬ ЧИМ СА ОУБОД'ШЕ. ГЛЕТЬ, ТѢМЪ ОУБОАЛ СА ЕСИ ІАКО НЕ ПОСЛОУШАЛЪ ЕСИ МЕНЕ. ВИДИШИ ЛИ СЛОВЕСА ДРОУЖНА, НЕ ЖЕ ВЛЧНА // НЕБРѢГОМА. И ТАКО НЕОУТСТОУПАЮЩА. ПОРАЖАИМЪ ОУБО БГО. И

е҃҃а попрѣщае҃ сїю кротость дрѣжимъ²⁵. того дѣла паче достоитъ кланати сѧ и чюдити сѧ. занеже бо въ слабость пища догнала. пресѣкае҃т веселїе печаль приставлаа къ слабости. да възвратим сѧ къ любви б҃го²⁶. егда бо старѣишии бра҃та на менша възстааше. аще и люблаше Иакова. и Исава ненавидаше. тѣмъ же и глааше е҃҃а безъчѣна боудоу. обою ваю въ единъ днь (Бит. 27:45)²⁷. Смотри же оу Павла тоже глающа къ коринѣїе. кто бо рече естъ веселаи ма. не опечеливыи ли ма (2 Кор. 2:2)²⁸, възлюбїи оубо б҃го іако и самъ хоше҃. великоу бо вещь тѣ сътвори҃. аще отвратим сѧ от Того, То пребываетъ мола ны. аще бо не хошемъ възвратити сѧ. То казни҃ за любве дѣла. не да мочїи. сри҃ бо что рече б҃зекыи. или к' любимому или небрегшоу онемъ градуу. наведоу на та хоти твоа. іако҃ къ женѣ гла. и преда҃ та в' рѣкы и. и каменїе҃ та побїю҃. и. И отіаго боудѣ рвенїе҃ мое от тебе. и почїю ктомуу не имѧ сѧ пеши (Йез. 16:37-42). что бѣ҃ ваще сего рекль сѣло хотаи рачитель. хотїю небрѣго҃ и потѣ пакы гораи онемъ. все бо твори҃ б҃гъ. да любїи боудѣ нами. того дѣла и сна не пощаде҃. нѣ҃ мѣ люти свѣрѣпїи и непокоривїи. нѣ҃ боудѣ понѣкогда кротѣци. и възлюбїи б҃га іако достоитъ любити. да съ сластїю добрыа // добрыа дѣтели насладим сѧ. юже будѣ/и/ всѣмъ намъ получити. баг҃тїю и члколюбїемъ Га нашего Ис Ха. б҃моу же слава б҃гцю и сноу :~

РГБ – Москва, ф.173.1, № 43, Златоструй, 1474 г., 137 слова, л. 262б – 264а.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Вж.: Кенанов 2007-а, 141–142. Препечатка: Кенанов 2007-б, 24–25.
- ² Кенанов 2007-а, 141–154, и Кенанов 2007-б, 19–32. Кенанов 2011, 9–68.
- ³ Георгиева 2003.
- ⁴ Повече вж. Кенанов 2007-б, 24–32.
- ⁵ От него за пергаменния „Златоструй” руският редактор и пресъставител изпольза 28 текста съгласно системна сводна таблица на антологийните четива: Фомина 1990, 311–322.
- ⁶ От него за пергаменния „Златоструй” руският редактор и пресъставител взема 32 слова. По таблицата на Фомина 1990, 311–322.

⁷ **Томова 1991**, 54–67. В приписки се чете името на йеромонах Алексей от Полоцк.

⁸ **Кенанов 2007-а**, 145. **Кенанов 2007-б**, 24. **Добрянский 1882**, 335–341. 1. **БЛАН 238**. За подвързия са използвани листове от ръкописи. На л. 283 б се четат три приписки: **Сиа книги зовомы сжт/ъ/ Златостроа** (полуустав). + **Гси ІС ХЄ СНЕ Бжии стго ради Ишанъна Злато/оу/стог/о/ помилѹи мѹа грешног/о/ шкоіапог/о/ ленив/о/го диакона Инѣфри/ѹ/. амин/ь/.** + **Гси помилѹи. амин/ь/.** 2) **БЛАН 239**. Този препис няма пряка връзка с № 238 и не е „буквално копие” от него, както смята Ф. Добрянски. Двата ръкописа обаче са преписвани от общ източник.

⁹ Публикация вж. **Кенанов 1998**, 65–79. Препечатка: **Кенанов 2002**, 75–83. **Добрев 2001**, 60–61.

¹⁰ **Фомина 1990**, 310 и 305. Протографът на **Чуд. 214** от 45 слова бива разширен, според нас, до обема на Пълния „Златоструй”. Затова вероятно Чуд. 214 пази старинни черти, забелязани от изследвачите – един ер: **ь, шт** вм. **щ**. До него се нарежда подобен „Златоструй” от Санкт Петербург (**БАН 33**). В него слова 34 и 35 са поставени след 38-о слово. Ръкописът също е от 45 слова. След тях са поместени още две Златоустови поучения – за псалом 50 и за Второто пришествие Христово. Двете заглавия не са в Оглавлението, където има тезиси за 45 слова. Липсва началото на тезисите, които започват от 21-о слово.

¹¹ **БЛАН 238**, л. 178 б.

¹² **Библия 1995**.

¹³ **РГБ 43**, л. 258б: **ѡт посланїа. іаже к римланѡ ѡт слова .кд. слѡ .мг.** Нататък се цитира предимно по този ръкопис, в скоби се посочва само листовата номерация. Вж. **Беседа XXIII**.

¹⁴ **БЛАН – Вилнюс**, ф.19, № 238, Златоструй..., л. 267а. **Добрянский 1882**, 335–341. **PG**, 613–622.

¹⁵ καὶ πρῶτον δικαίωμα τῆς τοιαύτης νομοθεσίας, καὶ λογισμοῖς πρέπον πιστοῖς, τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ταῦτα διατετάχθαι· Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία, φησὶν, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Τί λέγεις; πᾶς οὖν ἄρχων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχειροτονοῦνται; Οὐ τοῦτο λέγω, φησὶν· οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν καθ’ ἕκαστον ἀρχόντων ὁ λόγος μοι νῦν, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Τὸ γὰρ ἀρχὰς εἶναι, καὶ τοὺς μὲν ἄρχειν, τοὺς δὲ ἄρχεσθαι, καὶ μηδὲ ἀπλῶς καὶ ἀνέδην ἅπαντα φέρεσθαι, σπερ κυμάτων τῆδε κάκεισε τῶν δήμων περιαγομένων, τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἔργον εἶναι φημι. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν· Οὐ γάρ ἐστιν ἄρχων, εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ πράγματος διαλέγεται λέγων· Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ· αἱ δὲ οὔσαι ἐξουσία ὑπὸ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν. (PG 60.615).

¹⁶ ὡς οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς κοινῆς πολιτείας ὁ Χριστὸς τοὺς παρ' αὐτοῦ νόμους εἰσήγαγεν, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει βελτίονι, καὶ παιδεύων μὴ περιττοῦς ἀναδέχεσθαι πολέμους καὶ ἀνονήτους (PG. 60.613). Тук следва да припомним още, че Христос идва, за да събере и побратими народите (Ис.66:18) в съгласие с едно от пророчествата Исаеви. С него започва стихотворният предговор към св. Евангелие в Кирило-Методиевия му превод – „Проглас на св. Евангелие”: **Хъс гредеть ѳзыки събрати. Ангелов, Генов**, 84.

¹⁷ Ако разпоредбите на властите са против вярата, тогава те не се изпълняват от християнина по съвест, т. е. ради Господа (1 Петр. 2:13): „Право неисполнения повелений власти предоставляется Апостолом только и исключительно в делах религии, когда власть государственная начинает деспотическими мерами искоренять истинную веру. Тут, действительно, христианин обязан стоять за веру, не уступая ни на шаг, но его протест не может и в этом случае охватывать собою все отношения жизни. Гражданские свои обязанности христианин должен исполнять при всяких обстоятельствах и оставаться всегда верным слугою правительства в гражданском отношении, хотя бы это правительство и принимало строгие меры к искоренению христианской веры. Так поступали христиане Римской империи во время самых тяжелых, воздвигавшихся против них римскими императорами, гонений”. Лопухин 1912–1913. Към 25.01.2012. Вж. беседа 21 от „Учително (Тълковно) Евангелие” на еп. Константин Преславски: **Възлюблении! „Добро естъ надѣяти се на Господа неже надѣяти се на кнѣзѣа” – рече свѣтое слово** (Пс. 117:9). Сване 1971, 123.

¹⁸ Непоносима е тежестта на натуралните данъци в средновековната епоха, особено в години на бран и разруха, на глад и епидемии. По времето на св. цар Петър (927–969) у нас се разгръща еретическото движение на богомилите. В тяхната „Тайна книга” на превратно преизтъкуване е подложена притчата за неправедния иконом, която се среща само в Св. евангелие от Лука (Лк. 16:1–15). В еретическия манифест неправедният домоуправител (пристойник) е отъждествен със Сатанаил (след отпадането му – Сатана), длъжниците – с ангелите, а господарят е уподобен с Бога (уподобяването с Бога го има и в каноническите тълкувания на притчата). С намаляването на данъците Сатанаил съблзнява част от ангелите и те застават на богопротивната страна. Вж.: Лопухин 1912–1913. Кенанов 1996, 89–92; Кенанов 2006, 128. Преизтъкуването на притчата забелязва през X в. Презвитер Козма, което е важен доказателствен показател за българския произход на богомилската „Тайна книга” (тя е запазена само на латински език в три преписа). Вж., „Беседа против богомилите”, раздела за дявола: **инѳ агла ѳтпадѣа наричють и дрѣзѳи оуконома неправѣнаго творѣть и. и та словеса ѳ**

сѣхѹ соутъ инѣшии. не во състоѣтъ сѣ въ коупѣ рѣчи ѿ. но разнѣ влѣкѹтъ сѣ. акы гнила свита. Попруженко 1936, 22–23.

¹⁹ „Апостол говорит о правовых отношениях, особенно о тех, которые установлены законом (ср. Мф 22:21). – Подать (φόρος) – это прямые налоги (поземельные, подушные); оброк (τέλος – непрямые или торговые пошлины)”. Лопухин 1912–1913.

²⁰ „Любовь, или заповедь о любви настолько неисчерпаема, что человек всегда останется пред нею в долгу, как бы ни старался ее исполнить”. Лопухин 1912–1913.

²¹ БЛАН 238, л. 178б – 179а. РГБ 43, л. 262 а-б.

²² РГБ 43, л. 262 а-б.

²³ Антоний 1892, 252. Срв. продължението: глеть бо Павълъ. настои. сирѣчь оучи. и въ вѣѣма и безъ вѣѣмене. сице оучими братые по всѣа недѣла. аща и не по всѣа дъни за настоѣщаѣа работы властель. оунѣише боудемъ тѣгда бо свѣтълѣише боудемъ. і мѣзда больші наложена боудеть. югда і властельскоу работа оутажимъ. и Бжию слоужбею съвѣршѣмъ. възлюбимъ и (Бога). да възлюбить ны.

ИЗВОРИ

Ангелов, Генов. *Ангелов, Б., М. Генов.* Стара българска литература (IX–XVIII в.) в примери, преводи и библиография, С., 1922.

Angelov, Genov. *Angelov, B., M. Genov.* Stara balgarska literatura (IX–XVIII v.) v primeri, prevodi i bibliografiya, S., 1922.

БАН 33. Библиотека на Руската академия на науките (БАН) – Санкт Петербург, 33.2.12, Златоструй, полустав, XV в. (първа половина).

BAN 33. Biblioteka na Ruskata akademiya na naukite (BAN) – Sankt Peterburg, 33.2.12, Zlatostruy, polustav, XV v. (parva polovina).

Беседа XXIII. Руски превод на Беседа за „Послание на св. ап. Павел до Римляни” от св. Йоан Златоуст: http://orthlib.narod.ru/John_Chrysostom/riml23.html. Към 28.01.2012

Беседа XXIII. Ruski prevod na Beseda za „Poslanie na sv. ap. Pavel do Rimlyani” ot sv. Yoan Zlatoust: http://orthlib.narod.ru/John_Chrysostom/riml23.html. Kam 28.01.2012

Библия 1995. Библия или книгите на Свещеното Писание на Ветхия и Новия Завет. Издава Св. Синод на Българската Църква, С., 1995.

Bibliya 1995. Bibliya ili knigite na Sveshtenoto Pisanie na Vethiya i Noviya Zavet. Izdava Sv. Sinod na Balgarskata Tsarkva, S., 1995.

БЛАН 238. Библиотека на Литовската академия на науките (БЛАН) – Вилнюс, ф.19, № 238, Златоструй, съставен от българския цар Симеон, полуустав, XVI в.

BLAN 238. Biblioteka na Litovskata akademiya na naukite (BLAN) – Vilnius, f.19, № 238, Zlatostruy, sastaven ot balgarskiya tsar Simeon, poluustav, XVI v.

БЛАН 239. БЛАН – Вилнюс, ф.19, № 239, Златоструй, полууст., XVII в.

BLAN 239. BLAN – Vilnius, f.19, № 239, Zlatostruy, poluust., XVII v.

Георгиева 2003. Златоструй от XII век. Увод и научно разчитане на текста: Т. Георгиева, Силистра, 2003.

Georgieva 2003. Zlatostruy ot XII vek. Uvod i nauchno razchitane na teksta: T. Georgieva, Silistra, 2003.

Попруженко 1936. Попруженко М. Г. *Козма пресвитер, болгарский писатель XV в.* – В: Български старини. Кн. 12, С., 1936, 22–23.

Popruzhenko 1936. Popruzhenko M. G. *Kozma presviter, bolgarskiy pisately XV v.* – V: Balgarski starini. Kn. 12, S., 1936, 22–23.

РГБ 43. Русская государственная библиотека (РГБ) – Москва, ф.173.1, № 43, Златоструй, полуустав, 1474 г.

RGB 43. Russkaya gosudarstvennaya biblioteka (RGB) – Moskva, f.173.1, № 43, Zlatostruy, poluustav, 1474 g.

Чуд. 214. Государственный исторический музей (ГИМ) – Москва, сборка на Чудовския манастир (36), № 214, Златоструй, № 214, полуустав, XV в.

Chud. 214. Gosudarstvenny istoricheskiy muzey (GIM) – Moskva, sbirka na Chudovskiya manastir (36), № 214, Zlatostruy, № 214, poluustav, XV v.

PG. *Migne, J-P.* Patrologia graeca (PG), t. 60, Paris, 1862, 613–622.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Антоний 1892. *Антоний (Вадковский), еп.* Из истории христианской проповеди. Очерки и исследования, СПб., 1892.

Antoniŭ 1892. *Antoniŭ (Vadkovskiy), ep.* Iz istorii hristianskoj propovedi. Ocherki i issledovaniya, SPb., 1892.

Добрев 2001. *Добрев, Ив.* Важен принос в агиографията на св. Иван Рилски. – Българска реч, 2001, № 1, 60–61.

Dobrev 2001. Dobrev, Iv. Vazhen prinos v agiografiyata na sv. Ivan Rilski. – Balgarska rech, 2001, № 1, 60–61.

Добрянский 1882. *Добрянский, Ф.* Описание рукописей Виленской публичной библиотеки, церковно-славянских и русских, Вильна, 1882.

Dobryanskiy 1882. *Dobryanskiy, F.* Opisaniye rukopisey Vilenskoй publichnoy biblioteki, tserkovno-slavyanskiх i russkiх, Vilyna, 1882.

Кенанов 1996. *Кенанов, Д.* Йордан Иванов и „Тайната книга” на богомилите. – В: Известия на Историческия музей Кюстендил, т. 4, ч. 1. Международен симпозиум в памет на акад. Йордан Иванов, 4 - 6 октомври 1992 г., С., 1996, 89-92.

Кенанов 1996. *Кенанов, D.* Yordan Ivanov i „Тайната книга” на богомилите. – В: Izvestiya na Istoricheskiya muzey Kyustendil, t. 4, ch. 1. Mezhdunaroden simpozium v pamet na akad. Yordan Ivanov, 4–6 oktombri 1992 g., S., 1996, 89–92.

Кенанов 1998. *Кенанов, Д.* Симеоновият „Златоструй” и Народното житие за св. Иван (Йоан) Рилски. – В: Българистични проучвания, т.3, Велико Търново, 1998, 65 – 79.

Кенанов 1998. *Кенанов, D.* Simeonoviyat „Zlatostruy” i Narodnoto zhitie za sv. Ivan (Yoan) Rilski. – В: Balgaristichni prouchvaniya, t.3, Veliko Tarnovo, 1998, 65–79.

Кенанов 2007-а. *Кенанов, Д.* Първообразният състав на Симеоновия „Златоструй”. – В: Слово и вяра. Международна научна конференция, посветена на 90-годишнината от рождението на проф. Боню Ст. Ангелов. 18–19 октомври 2004 г., Стара Загора, Изд. „ПИК”, Велико Търново, 2007, 141–154.

Кенанов 2007-а. *Кенанов, D.* Parvoobrazniyat sastav na Simeonoviya „Zlatostruy”. – В: Slovo i vyara. Mezhdunarodna nauchna konferentsiya, posvetena na 90-godishninata ot rozhdenieto na prof. Bonyu St. Angelov. 18–19 oktombri 2004 g., Stara Zagora, Izd. „PIK”, Veliko Tarnovo, 2007, 141–154.

Кенанов 2007-б. *Кенанов, Д.* Българистични простори. ИК „ЖАНЕТ-45”, Изд. „ПИК”, Пловдив – Велико Търново, 2007.

Кенанов 2007-б. *Кенанов, D.* Balgaristichni prostori. ИК „ZhANET-45”, Изд. „PIK”, Plovdiv – Veliko Tarnovo, 2007.

Кенанов 2002. *Кенанов, Д.* Славянска метафрастика (с приложение на Житие за св. Сава Сръбски), ИК „ЖАНЕТ-45”, Изд. „ПИК”, Пловдив – Велико Търново, 2002.

Кенанов 2002. *Кенанов, D.* Slavyanska metafrastika (s prilozhenie na Zhitie za sv. Sava Srabski), ИК „ZhANET-45”, Изд. „PIK”, Plovdiv – Veliko Tarnovo, 2002.

Кенанов 2006. Кенанов, Д. Библия и старобългарска литература. Учебно помагало за 9. клас, Изд. „ЖАНЕТ-45”, Пловдив, 2006, с. 128.

Кенанов 2006. *Кенанов, D.* Bibliya i starobalgarska literatura. Uchebno pomagalo za 9. klas, Изд. „ZhANET-45”, Plovdiv, 2006, s. 128.

Кенанов 2011. Кенанов, Д. За текстологията на Симеоновата антология „Златоструй”. – В: Krakowsko-Wileńskie studia slawistyczne, t. 6, Kraków, 2011, 9–68.

Кенанов 2011. Kenanov, D. Za tekstologiyata na Simeonovata antologiya „Zlatostruy”. – V: Krakowsko-Wileńskie studia slawistyczne, t. 6, Kraków, 2011, 9–68.

Лопухин 1912–1913. Лопухин, А. П. Толковая Библия, СПб., 1912–1913: <http://www.bible.in.ua/under/Lop/>. Кам 28.01.2012.

Лорухин 1912–1913. Lopuhin, A. P. Tolkovaya Bibliya, SPb., 1912–1913: <http://www.bible.in.ua/under/Lop/>. Кам 28.01.2012.

Сване 1971. Сване, Г. Константин Преславский и его **Съказание Свѣтааго Бѣангеліа**. – В: Skando-Slavica, t. XVII, 1971, 113–134.

Svane 1971. Svane, G. Konstantin Preslavskiy i ego Sakazanie Svetaago Evangelia . – V: Skando-Slavica, t. XVII, 1971, 113–134.

Томова 1991. Томова, Е. Варшавски „Златоструй” от втората половина на XV век. – Palaeobulgarica/ Старобългаристика, 1991, № 2, 54–67.

Томова 1991. Tomova, E. Varshavski „Zlatostruy” ot vtorata polovina na XV vek. – Palaeobulgarica/ Starobalgaristika, 1991, № 2, 54–67.

Фомина 1990. Фомина, М. С. Златоструй в славянской письменности XII–XVI вв. – В: Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг. Вып. 3, М., 1990, 311–322.

Fomina 1990. Fomina, M. S. Zlatostruy v slavyanskoy pisymennosti XII–XVI vv. – V: Metodicheskie rekomendatsii po opisaniyu slavyano-russkikh rukopishn knjg. Vp. 3, M., 1990, 311–322.